

TermRom

**A VII-a ediție a
Colocviului Național de**

TERMINOLOGIE - TERMINOGRAFIE - TERMINOTICĂ 3 T

REZUMATELE LUCRĂRILOR ÎNSCRISE

București, 7-8 oct. 2008

STIMAȚI COLEGI,

Țin să vă mulțumesc pentru faptul că în "noianul" de preocupări pe care le aveți, vă găsiți timpul de a participa la reuniunea noastră tradițională, ajunsă - nici nu știu cum a trecut timpul - la a 7-a ediție.

Stimulată de Uniunea Latină care a militat pentru inițierea acestui colocviu, an de an au fost prezentate lucrări interesante ce dovedesc că există oameni care lucrează în domeniu, dar a căror eforturi - din păcate - sunt singulare și din păcate lipsite de forță.

Ori astăzi Terminologia și Neologia sunt direcții de investigații moderne, echipe mari lucrează în lume, mii de tezaure se realizează, traducerea automată nu poate fi concepută fără o terminologie bine articulată.

In această sesiune de comunicări, formarea cuvintelor și neologismele ocupă un loc important, dovedit de varietatea unghiurilor din care este privit un neologism.

De ce facem terminologie ? De ce să nu lăsăm limbile cu destinul lor ?

Răspunsurile sunt nedrepte.

Unii aduc în discuție identitatea, cultura și păstrarea funcțiilor unei limbi, cizelate în ani și venind cu farmecul pe care-l simte un nativ care și-a însușit-o.

Alții spun că trebuie lăsată în pace și timpul le aranjează pe toate. Într-un fel cum astăzi întâlnim ideea că toate le aranjează piața.

Sigur că o limbă care nu are termenul pentru conceptul nou ce apare trebuie să-l împrumute și asta nu face decât ca limba să fie mai bogată, mai vie, dar împrumutul nu trebuie să slăbească o limbă ci s-o facă mai puternică.

Sperăm că lucrările care se vor prezenta astăzi - și mulțumesc încă o dată autorilor ca și participanților - vă vor oferi informații de interes, doresc succes și meritele satisfacții.

Florin Teodor TĂNĂSESCU

1. CE FEL DE NEOLOGISME PENTRU TERMINOLOGIILE LIMBAJELOR NOASTRE DE SPECIALITATE ?

Alexandra CUNIȚĂ (prof.dr. Universitatea din București)

Într-o societate în care progresele în cadrul multor câmpuri ale cunoașterii se succedă în ritmuri considerabil mai alerte ca altădată, tehnicile evoluează uimitor de repede, comunicarea specializată se realizează – nu sporadic, ci permanent – în mod obligatoriu la scară internațională, impunând pretutindeni ample eforturi de standardizare a termenilor, iar comunicarea curentă dovedește nebanuite disponibilități pentru absorbirea “noutăților” apărute pe planurile susmenționate, este firesc ca diverse categorii de specialiști să-și pună problema opțiunilor pentru căile de producere a mijloacelor *lexicale* de expresie necesare redării noilor conținuturi conceptuale – *forme lingvistice* care să convină în același timp celor mai variate tipuri de beneficiari. Dată fiind importanța chestiunii, unele state lansează și susțin în toate felurile *politici lingvistice* menite să o rezolve cât mai favorabil pentru respectivii beneficiari. Dar nu peste tot se procedează la fel. Uneori “decidenții” preferă să lase lucrurile să evolueze fără nici un fel de reguli sau constrângeri. Așa se face că - citând aici doar câteva exemple -, în volumul *Dicționar de media*, recentă traducere în limba română a lucrării colective franceze *Dictionnaire des médias*, alături de intrări ca *acreditate, ziarist (jurnalist) acreditat, anunț publicitar, calup publicitar,*, găsim intrări ca *advertorial, direct mailing,...*, sau în *Standarde CEI* apărute la noi după 2000, alături de termeni ca *robinet fluture, robinet cu ventil cu dublu scaun*, găsim intrări de felul: *factorul de expansie y* sau: *(operatori, algoritm,...) fuzzy, fuz(z)ificare, defuz(z)ificare*. . Unități lexicale / componente ale unor expresii lexicale complexe formate pe tărâmul limbii române, prin mecanismele derivaționale proprii acestei limbi, se învecinează cu *neologisme* de tipuri variate, care pun probleme de diverse genuri multor categorii de utilizatori.

Care ar fi avantajele și dezavantajele prezenței masive a *neologismelor* de felul celor de mai sus în terminologiile limbajelor noastre de specialitate? Iată întrebarea căreia vom încerca să-i găsim răspuns în comunicarea noastră.

2. CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND METODELE DE CREAREA ȘI ÎMPRUMUT A NEOLOGISMELOR

Florin Teodor TĂNĂSESCU (prof.dr.ing. TERMROM)

Neologismele în general și neologimele - acele neologisme care aparțin unor limbaje de specialitate - trebuie să respecte aceleași restricții impuse în ordonarea termenilor și definirea unui concept printr-un singur termen.

Împrumutul unor termeni dintr-o altă limbă, nu este stânjenitor în sine; ceea ce este stânjenitor, este împrumutul masiv atunci când limba are aceste

echivalențe, bascularea unei limbi într-alta, renunțând să te mai exprimi în propria limbă.

Prezenta lucrare își propune să prezinte unele principii și tehnici de formare și împrumut al unor termeni, așa cum este recomandat de Standardele ISO, în speță ISO 704/2000 care tratează această problemă.

Se prezintă cele 6 principii de bază: transparența, consistența, caracterul potrivit al termenilor, economia lingvistică, derivabilitatea, corectitudinea lingvistică și preferința pentru limba nativă.

Două precizări importante ale standardului, sunt menționate și anume:

- termenul format trebuie să se conformeze normelor morfologice, morfosintactice și fonologice a limbii în care se preia;
- expresiile native ale limbii care preia, trebuie să aibă prioritate față de cele de împrumut.

Aplicarea principiilor menționate, se materializează prin tratarea metodelor ce conduc la formarea termenilor și anume: crearea unor noi forme de termeni, utilizarea formelor existente și împrumutul lingvistic.

Prin exemplele concrete date, lucrarea poate constitui un ghid în organizarea activității de formare și împrumut a unor termeni, creând un mod unitar de tratare a problemei, însușită și practică în plan internațional.

3. TERMINOLOGIA TERMINOLOGIEI: UN EXERCIȚIU DE FORMALIZARE

Dan MATEI (TERMROM)

Pornind de la standardul ISO 1087-1:2000, *Travaux terminologiques — Vocabulaire — Partie 1: Théorie et application* și de la propunerea de standard ISO/DIS 12620.2, *Terminologie et autres ressources langagières et ressources de contenu — Spécification de catégories de données et gestion d'un registre de catégories de données pour les ressources langagières [Revision of first edition (ISO 12620:1999)]* lucrarea propune un mic tezaur de terminologie (cuprinzând și echivalențe românești), exprimat în formalismul PML (o sintaxă exprimată în limbajul XML Schema).

În final se analizează conversia la formalismul SKOS [Simple Knowledge Organisation System] și se evaluează pierderile de informație lexicografică.

4. INSTITUȚIONALIZAREA MODULUI DE CREARE SI ÎMPRUMUT A UNOR TERMENI IN LUME. SUGESTII PENTRU ROMÂNIA

Florin Teodor TĂNĂȘESCU (prof.dr.ing. TERMROM)

Pornind de la faptul că formarea unor termeni și împrumutul lingvistic nu pot fi tratate în mod improvizat și că trebuie să existe reguli unitare însușite în plan internațional de comunitatea lingviștilor, lucrarea își propune să trateze modul în care unele țări tratează această problemă, preocuparea lor de îmbogățire și păstrare a limbii.

Se prezintă experiența în domeniu a Canadei, Belgiei, Elveției, Moldovei și Franței, insistându-se asupra modului în care ultima țară și-a constituit un sistem care încearcă să ordoneze activitățile menite a păstra și îmbogăți limba.

După un moment în care prin Legea Bas-Lauriaul se prevedea utilizarea obligatorie în instituțiile publice, Radio, TV a termenilor francezi iar recurgerea la termenii străini era prohibită atunci când exista un termen sau expresie apărute în condițiile Decretului 72-19/1972, prin Legea Toubon, se anulează acest amendament.

În această situație, statul nu mai are vocația de "a stabili" și "decide" alegerea termenilor și nici dreptul de a-i impune ci doar preluarea unor sarcini dirijate spre:

- coordonarea unor termeni care trebuie analizați
- circulația termenilor între actorii implicați în acest proces
- difuzarea termenilor recomandați, dar cu obligația ca să vegheze că acești termeni publicați în Jurnalul Oficial, să fie aplicați în instituțiile publice și serviciile statului.

Se prezintă actorii integrați în acest proces și schema de funcționare, sugerându-se "în oglindă", o modalitate de organizare a acestei activități în România.

5. INTERDISCIPLINARITATEA, SURSĂ GENERATOARE DE TERMENI NOI DE SPECIALITATE PENTRU DIVERSE DOMENII ALE ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI

Ioan GANEA (dr.ing. Editura AGIR)

Lărgirea spațiului de cercetare și aprofundarea studiilor întreprinse în domeniile tradiționale ale științei și tehnicii au condus atât la creșterea volumului de cunoștințe teoretice și experimentale, specifice domeniilor respective, cât și la apariția, în număr din ce în ce mai mare, a unor noi direcții de abordări interdisciplinare.

În comunicarea de față ne propunem să evidențiem modul în care se reflectă în plan terminologic, terminografic și terminotic această tendință de înmulțire a abordărilor interdisciplinare și de apariție a unor noi ramuri ale științei și tehnicii sau chiar a unor noi discipline cu principii, legi și termeni proprii. În contextul enunțat este abordată și problema perioadei de viață a termenilor de specialitate.

Pentru argumentarea elementelor prezentate sunt folosite o serie de exemple din domeniile ingineriei electrice, ingineriei mecanice, bioingineriei, ingineriei mediului ș.a.

6. CREAȚII NEONIMICE ÎN TERMINOLOGIA MEDICALĂ ACTUALĂ

**Aurelia BĂLAN – MIHAILOVICI (prof.dr. Universitatea Creștină
"Dimitrie Cantemir" București)**

Problema esențială a lingvisticii românești, în etapa actuală, este aceea a stabilirii normelor adaptării termenilor nou creați, în diverse domenii de activitate, la sistemul fonetic și morfologic al limbii române. În vederea acestui scop, neologia, ca disciplină lingvistică, are în vedere fixarea, clasificarea și difuzarea normelor de creare a termenilor noi, *neonimele*, și aplicarea lor în câmpul terminologic. Factorii lingvistici și extralingvistici, caracteristici domeniilor în care suntem confrunțați cu un aflax de neonime, căile lor de pătrundere în structurile limbajelor specializate, ne obligă să amintim câteva date cu privire la natura lor, la specificul acestor creații, un specific ce a dus la definirea celor trei tipuri de neologii, descrise în comunicarea *Neologia și structura neonimelor*, prezentată la Colocviul internațional, *Tratamentul neologismelor în limba română în mileniul III*, București, septembrie 2004. În cazul terminologiei medicale, neonimele se încadrează în tagma celor două tipuri de neologii, **denominativă** și **traductivă**.

În comunicarea de față, încercăm să analizăm o parte din termenii noi, ce țin de activitatea medicală, spre a vedea care este natura lor, limba sursă preferată și modul de integrare al lor în sistemul morfo-semantic românesc, dar și care sunt procedeele creative de neonime, cu o frecvență mai mare în terminologia medicală actuală. Avem în vedere faptul că ritmul de creștere al neonimelor este foarte alert, determinat de cercetarea științifică, în domeniul descoperirii unor noi patologii și a unor noi metode, perfecționate, de depistare a acestor maladii.

Dăm câteva exemple de neonime formate prin siglizare (RMN, CT, EEG, EKG, VSH, BCG), precum și unele formate prin prescurtare sau folosirea radicalului (**Echo** – echografie sau **Rx** – simbol ce reprezintă tot ce ține de radiologie, tot ceea ce este bazat pe raze X sau alte raze ionizante, folosite în radioterapie sau roentgenterapie). Acest tip de neonime sunt utilizate nu numai de medici ci și de pacienții cultivați, care le rețin și încearcă să le depisteze semnificațiile exacte pe care ar trebui să le găsească nu doar în dicționarele specializate, ci și în vocabulare care ar fi bine să înregistreze termenii mai vechi și mai noi, caracterizați printr-o frecvență și arie de circulație mare.

7. ETR – EXTRACTOR DE TERMENI PENTRU TEXTE ROMÂNEȘTI

**Sanda CHERATA (asist.drd. Universitatea Babeș-Bolyai)
Luciana PEEV (CSI Software ITC S.A)**

Atunci când în activitatea de elaborare a terminologiei unui domeniu se pornește de la un corpus mare de texte de specialitate, terminologul este pus în situația de a extrage termenii din documentele pe care le are la dispoziție.

Dacă volumul de texte este foarte mare, fără ajutorul unor aplicații informatice care să asiste terminologul în acest demers, ducerea la bun sfârșit a identificării termenilor din corpusul dat este o activitate mare consumatoare de timp și de resurse umane.

Astfel au apărut aplicațiile numite *extractoare de termeni*. Trebuie spus de la bun început că acestea nu identifică termenii propriu-ziși – unități lingvistice care desemnează un concept din domeniul de cunoștințe tratat – ci doar sintagmele care sunt plauzibile a fi termeni (*candidații de termeni*). Pentru fiecare astfel de sintagmă se furnizează contextele de apariție în documentul/documentele supuse analizei, utilizatorului uman revenindu-i sarcina de a decide, pe baza consultării contextelor, dacă sintagma respectivă este sau nu un termen propriu-zis.

În cadrul proiectului SIASTRO¹ al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca s-a dezvoltat, ca primă aplicație a analizorului sintagmatic, un extractor de termeni – TER – pentru textele scrise în limba română. Aplicația a fost realizată împreună cu colectivul Rolingva de la SITC, partener în cadrul proiectului SIASTRO. Lucrarea de față are ca scop prezentarea extractorului de termeni: interfața utilizator și funcțiile (furnizarea listei de sintagme, cu contextele asociate fiecăreia, înscrierea într-o bază de date a termenilor selectați, împreună cu informațiile relevante, extrase de aplicație sau completate de utilizator etc.).

8. PRINCIPII ȘI PROBLEME DE TRATARE LEXICOGRAFICĂ A NEOLOGISMULUI ÎN DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE (DLR)

Victoria ZĂSTROIU (CS Institutul de Filologie Română "A.Philippide" din Iași)

Gabriela HAJA (CSP I Institutul de Filologie Română "A.Philippide" din Iași)

Elena DĂNILĂ (CSP III Institutul de Filologie Română "A.Philippide" din Iași)

Marius-Radu CLIM (drd. Institutul de Filologie Română "A.Philippide" din Iași)

Lexicografia românească de tip academic se caracterizează, asemenea celorlalte domenii de cercetare a limbii, printr-o oarecare inerție determinată, pe de o parte, de specificul analitic al dicționarului care abordează retrospectiv faptele de limbă, iar, pe de altă parte, de dificultățile generate de insuficienta utilizare a resurselor lingvistice (în special a celor în format electronic) existente în diferitele centre de cercetare.

Lucrarea de față prezintă, mai întâi, principiile de tratare lexicografică – referitoare la etimologia, forma, semantismul, frecvența, circulația etc. – a neologismelor în *Dicționarul limbii române*, apoi problemele legate de aplicarea acestor principii, precum și soluții ale acestor probleme, în perspectiva

¹ Programul CEEEX, Modulul I, proiecte de cercetare-dezvoltare complexe, contract nr. 86 CEEEX-II-03/31.07.2006, *Sistem informatic pentru analiza sintagmatică a textelor în limba română. Fundamentare teoretică și implementare* – SIASTRO

reeditării în format clasic și / sau electronic a *Dicționarului limbii române*. Instrumente lingvistice digitale necesare unei reeditări optime se asigură prin derularea proiectului CNMP, *eDTLR – Dicționarul tezaur al limbii române în format electronic* (2007 – 2010).

9. EUROSCRIITORII ȘI COSMOPOLITISMUL LINGVISTIC. GEORGE CĂLINESCU

Simona CONSTANTINOVICI (conf.dr. Universitatea de Vest din Timișoara)

Am excerptat din scrierile călinesciene acele cuvinte care se înscriu într-un registru lexical aparte, exponent al unei incontestabile erudiții lingvistice. Ele sunt, de regulă, *cuvinte străine* sau *barbarisme*, adică lexeme neadaptate sistemului lexical românesc, sau împrumuturi preponderent din franceză, ușor pretențioase. Intenția noastră nu este de a le trata, în acest studiu, exhaustiv ci doar de a semnală opulența ocurențelor de acest tip în creația lui George Călinescu.

Călinescu îl obligă pe cititor la erudiție și rafinament, la cosmopolitism lingvistic, la trăire autentică și înțelegere savantă a tot ce înseamnă viață. Îl învață, cu alte cuvinte, să fie erudit. E dispus, în acest sens, cu mult timp înaintea erei internetului, să-i țină cursuri *online*, pe fiecare pagină de roman. Ceea ce-i învață Călinescu pe potențialii scriitori este că literatura adevărată trebuie să pornească de la cuvinte, de la ceea ce ele pot semnifica într-un anumit context. Așadar, un bun scriitor e, în primul rând, un lingvist de elită, capabil să manevreze, în orice moment, lexicul limbii căreia îi este fidel și, poate, în egală măsură, vocabularul unei limbi universale.

10. NEOLOGISME ÎN REVISTELE TEOLOGICE ?

Gabriela BIRIȘ (lector univ., dr. Universitatea din Craiova)

Abordat de cercetători relativ rar (Chivu, 1995, 1997, Deleanu, 1997, Zafiu, 2001), limbajul teologic a interesat mai ales sub aspectul lexicului din dicționarele de terminologie religioasă publicate în ultimii ani. Ca variantă publicistică a limbajului teologic, limbajul revistelor de teologie ar trebui să dețină un procent diferit de neologisme față de revistele din alte domenii, cel puțin la prima vedere, datorită caracteristicilor de tradiționalism și arhaicitate ale primului, sau particularităților lexicale de ordin cultural-istoric: abundența slavonismelor și a grecismelor.

Cu această comunicare propunem o analiză cantitativă și calitativă (limbă-sursă, aspecte semantice etc.) a neologismelor utilizate în revistele teologice, în relație cu tipurile de texte în care au fost identificate. Analiza se bazează pe un corpus excerptat din 5 reviste teologice ortodoxe, publicate în cele trei regiuni geografico-istorice românești: *Teologie și viață*, *Studii*

teologice, Tabor, Revista teologică, Gând și slovă ortodoxe, mai exact, din diferite numere ale acestor reviste apărute în ultimii 3-5 ani. Deoarece nu am folosit instrumente electronice în alcătuirea corpului (nu toate revistele studiate dispun de formate electronice), aspectele de ordin cantitativ vor fi considerate orientative.

Analiza a pus în evidență diferențe importante între diferitele tipuri de texte teologice (studii teologice propriu-zise, articole cu rol explicativ, didactic, prezentări ale unor comunități religioase etc.) sub aspectul neologismelor și al deschiderii spre utilizarea lui.

11. ASPECTE TERMINOLOGICE ÎN STANDARDIZARE ÎN DOMENIUL ENERGIEI NUCLEARE

Nicolai VÂLCOV (prof.dr.ing. CER)

În prezent, la scară mondială, sunt aproape 100 de organisme care activează în domeniul terminologiei. Dintre acestea, o parte însemnată au ca preocupare terminologia în standardizare, cele mai importante fiind Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO) și Comisia Electrotehnică Internațională, aceasta din urmă pentru aspectele de terminologie legate de standardizarea electrotehnică. În lucrare se analizează aspectele terminologice privind standardizarea în domeniul energiei nucleare – morfologia termenilor, locul și rolul neologismelor, crearea de sufixe „consecrate”- în conexiune cu aspectele economice și sociale ale dezvoltării istorice a domeniului, de la începuturile sale din epoca Bequerel – Curie – Rutherford și până în prezentul, caracterizat prin numeroasele aplicații ale tehnicilor nucleare, în energetică, industrie, cercetare științifică și apărare.

12. MIC DICȚIONAR EXPLICATIV, ILUSTRAT, AL APARATELOR ELECTROCASNICE

Gheorghe ȘTEFĂNESCU (Director Executiv CER)

Lucrarea se înscrie pe linia preocupărilor privind îndeplinirea cerințelor referitoare la eficiența și economia de energie electrică pe care trebuie să le aibă în vederea utilizării de aparate ce dotează locuințele, birourile, incintele cu activitate umană, profesională etc.

Cultura tehnică a utilizatorilor de aparate electrice și electronice de uz casnic trebuie completată cu elemente de terminologie privind domeniul acestor aparate ceea ce va contribui la o cunoaștere corectă a domeniilor care prin enunțul lor vor preciza celor care le utilizează funcțiile, domeniile de folosire și unele elemente caracteristice importante ale aparatelor din domeniul abordat.

Totodată, prin faptul că acest unic dicționar explicativ este și ilustrat va contribui la cunoașterea și familiarizarea celor ce cumpără și utilizează aceste aparate cu imaginea tipurilor constructive cele mai cunoscute.

Acest dicționar completează totodată unele goluri în dicționarele electrotehnice cunoscute cu terminologia aparatelor electrocasnice.

13. NEOLOGISMELE IN ELECTRONICA SI TEHNICA DE CALCUL. NECESITATE SAU SNOBISM.

***Valerius Mihail STANCIU* (prof.dr.ing. Universitatea Politehnica
București)**

În ultimii zeci de ani electronica și tehnica de calcul era folosită de un număr redus de persoane fie că nu aveau acces la astfel de tehnici, fie că le lipsea pregătirea necesară.

În activitatea și relațiile dintre specialiști se folosește un limbaj specific împrumutat.

Calculatoarele, aparatura pentru transmiterea informațiilor prin televiziune, sateliți, cablul, telefonica, precum și aparatura electronică casnică au devenit azi bunuri obișnuite pe care le folosesc și persoane fără o pregătire specială începând și cu copiii de vârstă preșcolară.

Întrucât terminologia și limbajul folosit în acest domeniu a rămas același, este necesar ca să introducem un limbaj adecvat înțelegerii limbii române.